

บทนำ

1. ความสำคัญและวัตถุประสงค์ของการศึกษา

การขัดกันทางกำลังทหารหรือภาวะสงครามนั้นเป็นภาวะที่เกิดขึ้นอยู่เสมอในประวัติศาสตร์ของประชาคมโลก และแม้ว่าโลกจะได้พัฒนาขึ้นมากและได้ผ่านช่วงที่เกิดสงครามอย่างร้ายแรงจนแทบจะเป็นที่ประจักษ์ต่อสังคมโลกแล้วว่าสงครามมีแต่ผลกระทบในทางที่เสียอย่างร้ายแรงแก่ผู้ที่เกี่ยวข้องอยู่เสมอทั้งในระดับประเทศและประชาชนของประเทศนั้น ๆ ต้องตกเป็นเหยื่อของสงคราม และแม้จะมีความพยายามที่จะให้เกิดการยุติความขัดแย้งด้วยสันติวิธีและยุติความรุนแรง แต่อย่างไรก็ตามปัจจุบันภาวะสงครามนั้นก็ยังไม่หมดไปจากสังคมโลก และที่อาจกล่าวได้ว่าแย่ไปกว่านั้น ยังมีการสร้างความรุนแรงในรูปแบบใหม่ ๆ ที่ไม่เป็นไปตามกติกาใด ๆ ทั้งสิ้นเกิดขึ้นอีกด้วย แต่เมื่อเกิดสงครามขึ้นแล้วประชาคมระหว่างประเทศก็ได้เห็นความสำคัญในการที่กำหนดมาตรการต่าง ๆ เพื่อให้คู่สงครามทำสงครามกันอย่างมีขอบเขต ควบคุมและดูแลผู้ที่ตกเป็นเหยื่อของสงครามและผู้ที่ไม่สามารถเข้าร่วมในการสู้รบได้อีกต่อไป รวมทั้งป้องกันไม่สงครามขยายรุกรานไปยังผู้อื่นที่เป็นกลาง ซึ่งหลักการเหล่านี้มิได้มีพัฒนาการขึ้นตามสภาวะของสงครามเช่นเดียวกัน

กฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศเป็นส่วนสำคัญส่วนหนึ่งของกฎหมายระหว่างประเทศ กฎหมายนี้ประกอบไปด้วยกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ที่มุ่งคุ้มครองผู้ที่ไม่สามารถทำการสู้รบได้อีกต่อไปและมุ่งที่จะจำกัดวิธีการและวิถีทางในการสู้รบ โดยเป็นแนวทางของคณะกรรมการกาชาดระหว่างประเทศตามกฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศมาปรับใช้กับเหตุการณ์สู้รบระหว่างประเทศหรือบรรดากฎเกณฑ์จารีตประเพณีซึ่งมุ่งหมายเป็นพิเศษที่จะใช้กับการแก้ปัญหาเกี่ยวกับมนุษยธรรมอันมีสาเหตุโดยตรงมาจากการสู้รบไม่ว่าจะเป็นเหตุการณ์สู้รบระหว่างประเทศหรือไม่มีลักษณะระหว่างประเทศก็ตาม เช่น กฎเกณฑ์เกี่ยวกับการจำกัดสิทธิของฝ่ายต่าง ๆ ในความขัดแย้งในการเลือกใช้วิธีการหรือวิถีทางของการสู้รบรวมถึงการคุ้มครองบุคคลและทรัพย์สินที่ได้รับผลกระทบจากความขัดแย้ง

ซึ่งกฎเกณฑ์ที่สำคัญของกฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศนั้นก็คือ การกำหนดให้บุคคลใดก็ตามที่ไม่มีส่วนร่วมในการสู้รบหรือไม่สามารถเข้าทำการสู้รบได้อีกต่อไปย่อมมีสิทธิที่จะได้รับความคุ้มครองชีวิต ร่างกายและจิตใจ รวมทั้งผู้ที่บาดเจ็บและผู้ป่วยจะต้องได้รับการแยกดูแลเป็นการเฉพาะ โดยต้องอยู่ภายใต้การดูแลของบุคลากรและในหน่วยทางการแพทย์ ดังนั้นการให้ความคุ้มครองบุคลากรและหน่วยทางการแพทย์ ก็เพื่อเป็นการรับรองไปถึงการคุ้มครองเหยื่อทางจากสงครามทั้งหลาย ซึ่งเป็นการเพิ่มการรับประกันว่าเหยื่อสงครามจะได้รับการคุ้มครองจากบทบัญญัติของกฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศอีกชั้นหนึ่งนั่นเอง โดยในปัจจุบันมีหน่วยงานหรือบุคคลที่เข้าไปมีส่วนเกี่ยวข้องกับสงครามในฐานะผู้ช่วยเหลือหรือบรรเทาทุกข์และความรุนแรงที่เกิดขึ้นจากภาวะขัดกันทางกำลังทหารอยู่มาก บุคคลเหล่านี้ควรจะต้องได้รับการคุ้มครองเป็นอย่างยิ่ง อย่างไรก็ตามบรรดาบุคลากรทางการแพทย์ที่เข้าไปให้ความช่วยเหลือเองนั้น บางครั้งไม่ทราบโดยละเอียดถึงสิทธิและความคุ้มครอง รวมทั้งสถานะพิเศษที่ตนมีสิทธิได้รับจากประเทศภาคีคู่สงครามซึ่งอาจจะทำให้การปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น

ซึ่งผู้เขียนเห็นว่าการศึกษเกี่ยวกับสิทธิและความคุ้มครองหน่วยงานหรือบุคคลซึ่งมีหน้าที่ในการช่วยบรรเทาความรุนแรงที่เกิดขึ้นจากภาวะขัดกันทางกำลังทหาร รวมถึงบุคลากรทางการแพทย์ อุปกรณ์ทางการแพทย์ โรงพยาบาลและ ยานพาหนะที่ใช้ในการแพทย์ เป็นต้น เพื่อให้รู้ถึงหลักการโดยรวมของมาตรการระหว่างประเทศและกลไกในการให้ความคุ้มครองหน่วยทางการแพทย์เป็นเรื่องที่น่าสนใจและน่าศึกษาเพื่อให้ทราบถึงกฎเกณฑ์ที่มีอยู่ในปัจจุบันว่ามีจุดบกพร่องหรือมีประสิทธิภาพมากน้อยเพียงใด

2. ข้อสมมติฐานและขอบเขตของการศึกษา

ข้อสมมติฐานของการศึกษาค้นคว้าเพื่อทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ที่ผู้เขียนประสงค์ที่จะหาคำตอบจึงมี 2 ประเด็นหลักด้วยกันได้แก่

ประเด็นแรกคือ การให้ความคุ้มครองหน่วยและบุคลากรทางการแพทย์ในภาวะขัดกันทางกำลังทหารในทางระหว่างประเทศ ภายใต้กฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศนั้นมี

ประเด็นที่สองคือจะต้องอาศัยกลไกใดบ้างในการที่จะกระทำตามกฎหมายดังกล่าวได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งทางด้านบทบาทของรัฐและของคณะกรรมการกาชาดระหว่างประเทศ ซึ่งรวมถึงบทบาทในการลงโทษผู้กระทำความผิดด้วย

โดยเพื่อให้บรรลุถึงข้อสมมติฐานข้างต้นในการศึกษาเพื่อทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้เขียนจึงมุ่งที่จะศึกษาโดยมีขอบเขตของการศึกษาดังนี้

1. ศึกษาภายใต้กฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศ ซึ่งกฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศเป็นส่วนสำคัญของกฎหมายระหว่างประเทศที่ประกอบไปด้วยกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ที่มุ่งคุ้มครองผู้ที่ไม่สามารถทำการสู้รบได้อีกต่อไปและมุ่งที่จะจำกัดวิธีการและวิถีทางในการสู้รบ โดยจะศึกษาถึงลักษณะของอนุสัญญาเจนีวา ค.ศ. 1949 และพิธีสารเพิ่มเติมอนุสัญญาเจนีวา ค.ศ. 1977 เป็นหลักเนื่องจากในปัจจุบัน อนุสัญญาเจนีวาเป็นที่มาและตราสารทางกฎหมายที่สำคัญของกฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศ

2. ศึกษาภายใต้ขอบข่ายของภาวะขัดกันทางกำลังทหารในทางระหว่างประเทศ (International Armed Conflict) ซึ่งหมายถึง การสู้รบของกองกำลังทหารของรัฐตั้งแต่สองรัฐขึ้นไป ทั้งนี้ กฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศนั้นสามารถนำมาปรับใช้แก้ปัญหาที่เกี่ยวกับมนุษยธรรมอันมีสาเหตุโดยตรงมาจากภาวะขัดกันทางกำลังทหาร ไม่ว่าจะเป็นสถานการณ์ที่มีลักษณะระหว่างประเทศหรือไม่มีลักษณะระหว่างประเทศก็ได้ อย่างไรก็ตามในการปรับใช้กฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศแก่สถานการณ์ที่ไม่มีลักษณะระหว่างประเทศยังมีข้อจำกัดอยู่บางประการ ดังนั้นวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ จะกล่าวถึงเฉพาะการคุ้มครองหน่วยและบุคลากรทางการแพทย์ในภาวะขัดกันทางกำลังทหารที่มีลักษณะระหว่างประเทศ (International Armed Conflict) เท่านั้น

3. หน่วยและบุคลากรทางการแพทย์ของการศึกษาจะจำกัดอยู่ตามความหมายและหลักการในการนิยามหรือการตั้งข้อกำหนดและเงื่อนไขของหน่วยและบุคลากรทางการแพทย์หรือสิ่งอื่นใดที่มีไว้เพื่อประโยชน์ทางการแพทย์ รวมทั้งมาตรการในการคุ้มครองหน่วยและบุคลากรทางการแพทย์ ตามที่บัญญัติไว้ในกฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศหรือ

จากความหมายของขอบเขตหัวข้อวิทยานิพนธ์นี้ ผู้เขียนจึงได้แบ่งการศึกษาออกเป็นดังต่อไปนี้

บทที่ 1 ศึกษาถึงที่มาของแนวคิดและหลักการในการคุ้มครองบุคคลากรและหน่วยทางการแพทย์ในภาวะขัดกันทางกำลังทหารจนกลายมาเป็นหลักการสำคัญหลักการหนึ่งของกฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศ และศึกษาถึงคำนิยามของบุคคลากรและหน่วยทางการแพทย์ที่จะได้รับการคุ้มครองรวมถึงหลักเกณฑ์ปฏิบัติต่าง ๆ เพื่อให้ได้รับความคุ้มครองตามที่มีการกำหนดไว้บรรดาอนุสัญญาเจนีวาและพิธีสารเพิ่มเติม

บทที่ 2 ศึกษามาตรการตามกฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศในการคุ้มครองบุคคลากรและหน่วยทางการแพทย์ผู้ที่อยู่ภายใต้คำนิยามในบทที่ 1 ซึ่งทำให้ได้รับการคุ้มครอง โดยที่ศึกษาถึงลักษณะทั่วไปของการให้ความคุ้มครอง ความเคารพ ตามที่มีการกำหนดไว้บรรดาอนุสัญญาเจนีวาและพิธีสารเพิ่มเติม รวมไปถึงข้อยกเว้นหรือการสละจากการได้รับความคุ้มครองดังกล่าวด้วย

บทที่ 3 ศึกษาถึงบทบาทอำนาจหน้าที่ของรัฐที่เป็นภาคีอนุสัญญาเจนีวาองค์การระหว่างประเทศ (ICRC) และ องค์กรต่าง ๆ ในการปรับใช้มาตรการต่าง ๆ ตามกฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศที่ได้ศึกษาในบทที่ 2 รวมถึงการช่วยเหลือและร่วมมือซึ่งกันและกันระหว่างองค์กร

บทที่ 4 ศึกษาความรับผิดชอบทางอาญาของปัจเจกชนเมื่อมีการละเมิดกฎหมายเกี่ยวกับการคุ้มครองหน่วยทางการแพทย์ในภาวะขัดกันทางกำลังทหาร โดยศึกษาถึงฐานความผิดและการดำเนินคดีทั้งระดับภายในและระหว่างประเทศ พร้อมทั้งเปรียบเทียบบทบาทหน้าที่ของศาลอาญาระหว่างประเทศกับศาลอาญาระหว่างประเทศเฉพาะกิจเพื่อพิจารณาคดีสำหรับรวันดา (Ad hoc Tribunals for Rwanda) และ ศาลอาญาระหว่างประเทศเฉพาะกิจเพื่อพิจารณาคดีสำหรับอดีตยูโกสลาเวีย (Ad hoc Tribunals for the former Yugoslavia)

3. วิธีการศึกษา

ในการศึกษาเพื่อทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ได้ใช้วิธีการศึกษาแบบวิจัยเอกสาร (Documentary research) โดยการอ่านศึกษาจาก หนังสือและบทความภาษาไทยและภาษาต่างประเทศ เอกสารทางวิชาการ และสิ่งตีพิมพ์ทางกฎหมาย รวมถึงการค้นคว้าทางอินเทอร์เน็ต (Internet) เว็บไซต์ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องและนำมารวบรวมเป็นข้อมูลในการศึกษา แล้ววิเคราะห์โดยอาศัยบทบัญญัติของอนุสัญญาเจนีวาทั้งสี่ฉบับและพิธีสารเพิ่มเติมฉบับที่หนึ่งเป็นหลัก

โดยที่ เพื่อประโยชน์ในการเขียนวิทยานิพนธ์เล่มนี้การอ้างถึง “อนุสัญญาฉบับที่หนึ่ง” “อนุสัญญาฉบับที่สอง” “อนุสัญญาฉบับที่สาม” และ “อนุสัญญาฉบับที่สี่” ให้นำหมายถึง อนุสัญญาเจนีวาเพื่อให้ผู้บาดเจ็บและป่วยไข้ในกองทัพอากาศในสนามรบมีสถานะดีขึ้นฉบับวันที่ 12 สิงหาคม ค.ศ. 1949 อนุสัญญาเจนีวาเพื่อให้ผู้สังกัดในกองทัพอากาศอยู่ในทะเลซึ่งบาดเจ็บป่วยไข้และเรือต้องอับปางมีสถานะดีขึ้น ฉบับวันที่ 12 สิงหาคม ค.ศ. 1949 อนุสัญญาเจนีวาเกี่ยวกับการปฏิบัติต่อเชลยศึกฉบับวันที่ 12 สิงหาคม ค.ศ. 1949 และ อนุสัญญาเจนีวาเกี่ยวกับการคุ้มครองบุคคลพลเรือนในยามสงคราม ฉบับวันที่ 12 สิงหาคม ค.ศ. 1949 ตามลำดับ และคำว่า “บรรดาอนุสัญญา” ให้ความหมายถึงอนุสัญญาเจนีวาทั้งสี่ฉบับลงวันที่ 12 สิงหาคม ค.ศ. 1949 เพื่อการคุ้มครองผู้ประสบภัยจากสงคราม และการกล่าวถึง “พิธีสารเพิ่มเติมฉบับที่หนึ่ง” ให้ความหมายถึงพิธีสารเพิ่มเติมอนุสัญญาเจนีวา ฉบับวันที่ 12 สิงหาคม ค.ศ. 1949 และที่เกี่ยวกับการคุ้มครองผู้ประสบภัยจากการขัดกันด้วยอาวุธระหว่างประเทศ

4. ผลที่คาดว่าจะได้รับจากการศึกษา

1. เพื่อให้ทราบถึงที่มาความเป็นมาของกรอบความคิดในการให้ความคุ้มครองหน่วยและบุคลากรทางการแพทย์ในภาวะการขัดกันทางกำลังทหาร
2. เพื่อให้ทราบและเข้าใจถึงหลักเกณฑ์ของกฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศตามที่บัญญัติไว้ในอนุสัญญาเจนีวาทั้งสี่ฉบับและพิธีสารเพิ่มเติมในการคุ้มครองการดำเนินภารกิจทางการแพทย์ของบุคลากรและหน่วยทางการแพทย์

3. เพื่อให้ทราบถึงบทบาทและหน้าที่ของรัฐบาลที่จะต้องเคารพและปฏิบัติตามพันธกรณีของตน รวมทั้งบทบาทขององค์การระหว่างประเทศในการให้ความคุ้มครองและเคารพกฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศ เช่น การทำงานของคณะกรรมการกาชาดระหว่างประเทศ

4. เพื่อให้ทราบผลของการละเมิดกฎเกณฑ์ของกฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศและบทลงโทษต่อผู้กระทำความผิด